

Удовенко І. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Харківського державного університету харчування та торгівлі
Борисова А. О.,
доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Харківського державного університету харчування та торгівлі

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ Й ОЦІНКА

Анотація. Дослідження присвячено структурному аналізу мовних засобів інтенсифікації процесуальної ознаки в сучасній французькій мові.

Ключові слова: інтенсифікація, процесуальна ознака, оцінка, сполучуваність, експресивна функція.

Постановка проблеми. Категорія інтенсивності в тому чи іншому аспекті на матеріалі різних мов (зокрема французької, англійської, української, російської, польської тощо) неодноразово була предметом спеціального вивчення в лінгвістичній літературі. Інтенсивність є однією з комунікативно важливих функціонально-семантичних категорій. Існує велика кількість досліджень категорії інтенсивності, в яких вона вивчається на матеріалі різних мов з різних позицій та у різноманітніших аспектах. Досліджуються морфологічні, лексичні, синтаксичні, фразеологічні засоби вираження цієї категорії такими авторами як В.В. Акуленко, Е. Кржижкова, М.О. Лойко, В.А. Мальцев, М.Б. Мецлер, В.П. Мусієнко, К.М. Суворина, Т.А. Цой, Г.Ю. Шатилина, О.Ф. Шевченко, Е.І. Шейгал та ін.

Отже, метою роботи внаслідок загальної спрямованості сучасної лінгвістики на дослідження мовних одиниць у функціональному аспекті та орієнтацією на вивчення «людського чинника» у мові є вивчення категорії інтенсивності в процесі комунікації. Вибір об'єкта дослідження зумовлений також необхідністю спеціального аналізу функціонально-семантичної категорії інтенсивності процесуальної ознаки в параметрах оцінки в сучасній французькій мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. При функціональному підході до дослідження інтенсивності неабияке значення має з'ясування співвідношення інтенсивності і питань прагматики, що включає усі відношення: між мовою, дійсністю, мовцем (метамовцем), слухачем (метаслухачем), ситуацією. Спостереження над фактичним матеріалом показали, що лексико-синтаксичний спосіб вираження інтенсивності безпосередньо пов'язаний з модально-оцінною рамкою висловлення. У лінгвістиці під оцінкою звичайно розуміють позитивне або негативне ставлення суб'єкта мовлення до того, що повідомляється, тобто йдеться про аксіологічну оцінку, що ґрунтується на протиставленні ознак «гарний»/«поганий», «добре»/«погано».

У структуру оцінки включаються такі компоненти: 1) суб'єкт оцінки; 2) предмет, який оцінюється; 3) характер оцінки; 4) підстава оцінки, із погляду якої робиться оцінка. Як семантичне поняття оцінка припускає ціннісний аспект значення мовних виразів, що може інтерпретуватися як «А (суб'єкт оцінки) вважає, що Б (об'єкт оцінки) гарний/поганий». Вза-

ємозв'язок інтенсивності й оцінності виявляється в тому, що з погляду логіки інтенсивність є різновидом оцінки, тому що оцінка може характеризуватися як із кількісного, так і з якісного боку. При цьому встановлюються два типи шкал: шкала кількісної оцінки (багато/мало), або інтенсивності, і шкала власне оцінки (добре/погано).

Насамперед у ролі інтенсифікатора виступає загальнооцінний прислівник *bien*. Семантичні відношення дієслово – прислівник *добре* зводяться до трьох типів: відповідність стереотипу, інтенсифікація і власне оцінка. Такі можливі відношення відображені у словниковій дефініції прислівника *bien*:

1) D'une manière conforme à la raison, à la justice, à la morale: *agir, se conduire bien*.

2) Indiquant le degré, l'intensité: *Nous avons bien ri*.

3) D'une manière satisfaisante: *Elle danse bien*.

Оцінні прислівники при дієслові в більшості випадків не є власне показниками оцінки; вони у першу чергу орієнтовані на норму і показують відповідність/невідповідність дії або стану стереотипу. При цьому *bien* указує на норму, а *mal* – на відхилення від неї.

Залежно від семантичного типу предиката загальнооцінний прислівник *bien* може переосмислюватися, його суто оцінне значення відходить на другий план. Так, у сполученні з дієсловами емоційного ставлення, стану, перцепції (зорової або слухової), інтенціональними і модальними дієсловами *bien* виступає як інтенсифікатор, оскільки почуття, емоції, бажання, ментальні акти й акти сприйняття не є об'єктом оцінки: *aimer bien qch* – beaucoup, infiniment, passionnement; *écouter bien* – attentivement.

У висловленні: – *Celui-là te va bien, tante Julia* (D. Pennac, *Au bonheur des ogres*, p. 60) прислівник виступає інтенсифікатором.

Використовуючи інтенсифікатори при дієслові, варто враховувати їхню здатність семантично стосуватися не тільки дієслова, тобто характеризувати не тільки дію, процес, але і результат дії. У першому випадку йдеться про власне інтенсифікацію, у другому – прислівник квантифікує об'єкт.

Н.Д. Арутюнова зазначає, що «за системою цінностей, що входять у позитивну (нормативну) картину світу, велика кількість визнається бажаною, а мала – небажаною: *добре* і *багато*, *погано* і *мало* утворюють у межах нормативної моделі дійсності майже нерозлучні пари». Н.Д. Арутюнова виокремлює такі категорії окремооцінних значень: 1) смакові, або гедоністичні, оцінки (приємний – неприємний, смачний – несмачний та ін.); це найбільш індивідуалізований вид оцінки; 2) психологічні оцінки, у яких зроблено крок у бік раціоналізації, осмислення мо-

тивів оцінки: а) інтелектуальні оцінки (цікавий, захоплюючий, захопливий, глибокий, розумний – нецікавий, незахоплюючий, нудний, банальний, поверхневий, дурний); б) емоційні оцінки (радісний – сумний, веселий – сумний, бажаний – небажаний, невгодний); 3) естетичні оцінки, що випливають із синтезу сенсорно-смакових і психологічних оцінок (красивий – некрасивий, прекрасний – потворний, вродливий); 4) етичні оцінки (моральний – аморальний, чуттєвий – нечуттєвий, добрий – злий, добродесний – порочний та ін.); 5) утилітарні оцінки (корисний – шкідливий, сприятливий – несприятливий); 6) нормативні оцінки (правильний – неправильний, коректний – некоректний, нормальний – аномальний та ін.); 7) телеологічні оцінки (ефективний – неефективний, доцільний – недоцільний, удалий – невдалий).

Ці категорії можна об'єднати у три групи. У першу групу входять сенсорні оцінки, тобто оцінки, пов'язані з відчуттями, почуттєвим досвідом. До цієї групи належать перші дві категорії оцінок. Предикати цієї групи, незалежно від того, до чого вони відносяться, характеризують більшою мірою смаки суб'єкта оцінки (людини), ніж її об'єкт. Другу групу утворюють сублімовані оцінки. До них належать дві категорії – естетичні й етичні оцінки. Останні три розряди входять у групу раціоналістичних оцінок.

Як бачимо, у такій класифікації розрізняються суб'єктивний і об'єктивний аспекти значень оцінних слів. О.М. Вольф відзначає, що «в оцінних виразах суб'єктивне й об'єктивне нерозривно пов'язані, створюючи континуум, де та й інша сторона нарастають/убувають обернено пропорційно одна одній».

Розглянемо такі контексти використання інтенсифікатора *avec rapidité*, синонімічного прислівника *rapidement*:

Mais la critique orale se fit avec une brutale rapidité (A. Maurois, Une carrière, p. 57).

Les téléphones ronflaient et les rubans de papier, en se déroulant emplissaient le barreau, avec une incroyable rapidité, de leurs sinistres serpentins couverts de lettres et de chiffres (A. Maurois, Nouvelles, p. 97).

Оцінні прикметники *brutal* і *incroyable* додають до оцінки емоційний компонент, підвищуючи ступінь інтенсивності процесу.

Розрізняють три різновиди оцінної модальності: 1) власне емоційну (що сприймається як сигнал на зразок «приємно»/«неприємно»); 2) емотивно-оцінну (що передає схвалення або несхвалення); 3) стилістичну (що характеризує вживання як доречне або недоречне в цих умовах мовлення). Адвербіальні інтенсифікатори, як показує фактологічний матеріал, з урахуванням контексту здатні актуалізувати усі три види оцінної модальності:

1) ...mais le ton qu'elle choisit pour me poser certaines questions sur l'existence que je menais en Europe m'agaca énormément (Célin, Voyage au bout de la nuit, p. 278).

2) Il s'agitait follement, le petit vieux (R. Merle, Week-end à Zuydcoote, p. 107).

3) ...quand le faux psy s'est mis à raconter qu'ils étaient camarades d'école, qu'il l'admirait vachement et tout ça, l'autre s'est creusé le cigare pour se demander... (D. Pennac, Au bonheur des ogres, p. 193).

Як відзначає В.Н. Телія, між кваліфікативними і квантитативними оцінками немає непрохідної грані, вони можуть взаємосупроводжувати одна одну. Так, наприклад, *пекуча ненависть* – це і сильна ненависть, і негасима, *глибокий сум* – і сильний, і «затасний».

До того ж експресивна характеристика може досягатися в тексті за рахунок паралельного використання інтенсифікаторів позитивної і негативної оцінки, як у випадку:

– Seigneur Évêque, on voit bien que vous êtes prêtres! Que vous ne les avez jamais vus de près nos trouffions! Ils *cognent dur*, ils *boivent sec*, mais pour ce qui est d'entendre des voix... (J. Anouilh, L'Alouette, p. 111) (солдати здорово б'ються і мертвецьки п'ють).

Серед виокремлених інтенсифікаторів особливе місце посідають емоційно-підсилювальні прислівники. Вони об'єднуються загальною ідеєю дуже високої інтенсивності і сприймаються як емоційні визначники ступеня. У сполученнях із дієсловом вони не тільки підсилюють його, але і додають йому додаткових властивостей, спричиняють появу у дієслова певної емоційної оцінки. До таких інтенсифікаторів належать: *passionnément*, *ardemment*, *éperdument*, *follement*, *terriblement* тощо. Вони значною мірою втратили первинне лексичне значення і сприймаються як показники високого або крайнього ступеня інтенсивності процесу.

Серед подібних інтенсифікаторів вирізняються прислівники, похідні від прикметників негативної емоційної оцінки: *furieusement*, *atrocement*, *terriblement* тощо. У сполученнях із ними дієслівне значення підсилюється у зв'язку з тим, що вихідне значення прислівників сприймається не безпосередньо, а виявляється у вигляді особливо сильної інтенсифікації: *aimer (hair) furieusement/terriblement*. Загальним семантичним компонентом *passionnément*, *éperdument* виступає «passion», а прислівники *follement*, *terriblement*, *incroyablement*, *furieusement* об'єднані загальним семантичним компонентом «excès», що вказує на надзвичайно сильний прояв почуття. При детермінації, наприклад, дієслова *aimer* цими прислівниками його семантична структура може бути подана як *aimer + passion*, *aimer + excès*, що є дефініцією семантично близьких йому дієслів-інтенсивів *adorer*, *idolâtrer*.

У досліджуваному матеріалі спостерігається значна кількість інтенсифікаторів із негативною оцінкою, що, очевидно, закономірно, оскільки, як зазначається у фундаментальних працях, присвячених оцінці, означення поганого більш диференційовані, ніж означення гарного:

Lehmann en profite aussitôt pour me charger méchamment. Je lui présente ma démission en sanglotant (D. Pennac, Au bonheur des ogres, p. 46).

Велика кількість мовних засобів вираження інтенсивності з негативною оцінкою пов'язана з тим, що засоби, наявні у мові, швидко «стираються» у результаті їх активного використання. Склад цих засобів поповнюється за рахунок деривації прислівників від прикметників із яскравою експресивністю і вживання найбільш окремооцінних прикметників у структурі аналітичних інтенсифікаторів:

Il boirait énormément, le père du marié (P. Lainé, La dentellière, p. 152).

Un honnête homme, à coup sûr, que la police brime *vilainement* et par pure perversité (A. Camus, La chute, p. 44).

– Assez pour souffrir, répondit le père; et je vous affirme que tous souffrent, *affreusement* (M. Druon, Les grandes familles, p. 375).

... c'est Madlon qui a recommencé la séance des griefs qu'elle avait contre Léon et avec une *frénétique ampleur*, en lui reposant des questions à n'en plus finir et tout haut à présent à propos de son affection et de sa fidélité (Célin, Voyage au bout de la nuit, p. 613).

Elle se projeta dans l'avenir avec un *élan fou*, son corps vibrat comme un arc (R. Merle, Derrière la vitre, p. 397).

Слід наголосити також на переважанні одних інтенсифікаторів над іншими в окремих художніх текстах. Наприклад, у романі А. Лану «Le commandant Watrin» інтенсифікатор з негативним оцінним значенням *odieusement* вживається неодноразово, повторюється:

– Pas du tout! Tu te tortilles *odieusement* sur «il nous y invite tous les quatre» (A. Lanoux, *Le commandant Watrin*, p. 192).

– C'est le premier Allemand que je connaisse, de ma vie, moi qui viens de faire la guerre contre eux et il pourrait plutôt être mon ami. Beaucoup plus que le tanneur de chez moi qui exploite *odieusement* ses ouvriers (A. Lanoux, *Le commandant Watrin*, p. 285).

C'est indispensable: dès que la pluie venait, la gadoue envahissait *odieusement* Tempelhof (A. Lanoux, *Le commandant Watrin*, p. 211).

Висновки. Прагматичною метою оцінок з інтенсифікацією є досягнення переконливості висловлювання для співрозмовника і посилення його перлюкутивного ефекту – зміни емоційного стану адресата. Комунікативна ціль інтенсифікації полягає не стільки в тому, щоб повідомити, що ознака перевищує норму, скільки ввести у висловлення афективний компонент, підсилити таким чином «емотивний» бік оцінки – відношення суб'єкт – об'єкт і тим самим ефективніше вплинути на адресата.

Французькі інтенсифікатори є гетерогенними як у структурному плані, так і в семантичному. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне дослідження їхньої синтагматики, комунікативно-прагматичної ролі у висловлюванні, у тексті в цілому. Цим аспектам і планується присвятити подальші дослідження.

Література:

1. Ивин А.А. Основание логики оценок. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 230 с.
2. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. – 2-е изд. доп. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 280 с.
3. Le Petit Larousse illustré. – Paris : Librairie Larousse, 2012. – 1792 p.
4. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
5. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. – 2-е изд. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
6. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М. : Наука, 1986. – 143 с.
7. Телия В.Н. Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке. – М. : Наука, 1981. – 269 с.
8. Лойко М.О. Функционально-семантическая категория интенсивности признака : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 / М.О. Лойко ; Минск. гос. ун-т. – Минск, 2000. – 18 с.

Удовенко И. В., Борисова А. А. Интенсификация процессуального признака и оценка

Аннотация. Исследование посвящено структурному анализу языковых средств интенсификации процессуального признака в современном французском языке.

Ключевые слова: интенсификация, процессуальный признак, оценка, сочетаемость, экспрессивная функция.

Udoenko I., Borysova A. Processual adverbial intensifiers and appraisal

Summary. This research is aimed at systemic studying of adverbial intensifiers in modern French.

Key words: intensification, processual marker, appraisal, combinability, expressive function.